

II. Lektorai Konferencia

A fordítások értékelése és javítása az oktatásban és a vizsgáztatásban

Monoszló, 2006. október 6-8.

Sermann Eszter – Zsembery Eszter

2006 őszén másodsorra rendezett szakmai továbbképzést az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Központja és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Fordító és Tolmács Szakmai Osztálya az országos szakfordítói vizsga dolgozatainak javításában részt vevő tanárok és lektorok számára Monoszlón, az előző év hagyományteremtő rendezvényéhez hasonlóan háromnapos bentlakásos formában az Erdei Iskola és Információs Központban. A továbbképzés célja az évközi fordítások és az országos szakfordítói vizsgafordítások javításában és értékelésében alkalmazott módszerek összehangolása, és egységes elvek kialakítása az országos szakfordítói vizsga fordítási feladatainak értékelésében.

A program szakmai része az első napi vacsora után kerekasztal-beszélgetéssel kezdődött, melyen a résztvevők rövid bemutatkozás után a mindennapi lektorálási feladatok végzése közben felmerült problémákat vitatták meg. A legfontosabb problémának azt tekintették, hogy nincs egységes értékelési és javítási rendszer sem a lektori, sem a szakfordító-képzési gyakorlatban, valamint felvetették a kérdést, hogy miként lehetne objektív értékelési szempontokat kialakítani a folyamatban. Jellemző problémaként jelentkezett az is, hogy a vizsgára jelentkezők többsége nincs tisztában azzal, melyek a vizsga sikeres letételéhez szükséges fordítói kompetenciák, és azzal sem, hogy a vizsgákon nem vehetik figyelembe az esetleges szakmai hiányosságokat.

A program a második nap délelőttjén és kora délutánján folytatódott. Az előadásokon részt vevő kollégák mind lektorálási és fordításoktatási tapasztalatokkal rendelkeznek: Boronkay-Roe Zsuzsa (angol, francia), Dróth Júlia (angol), Elter István (arab, spanyol), Felekné Csizmazia Erzsébet (német), G. Láng Zsuzsa (angol), Guelmino Szilvia (szerb, horvát), Horváth Péter Iván (angol, spanyol), Kárpáti György (orosz), Klaudy Kinga (angol, orosz), Sally Loosmore (angol), Sermann Eszter (spanyol, olasz), Varga Vanda (angol), Várnai Judit Szilvia (angol), Zsembery Eszter (angol).

Elsőként Elter István, a BKIK Fordító és Tolmács Szakmai Osztálya képviselőjében köszöntötte a megjelenteket, és megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy rendkívül fontosnak tartja a lektori konferenciák rendszeres összehívását, majd a fordítás-tolmácsolás jelenlegi jogszabályi helyzetét ismertette a hallgatósággal. 1986-ban miniszteri rendelet született a fordítás-tolmácsolás szabályozására, melyet 1990-ben és 1996-ban módosítottak. A jogszabályváltozások következtében 2006 nyaráig cégiratokról szakfordítók is készíthettek hiteles (de nem közhiteles) fordítást. A fordítási tevékenység különböző regisztereit várhatóan a közeli jövőben két előkészületben lévő törvény lesz hivatott szabályozni.

A jogszabályi helyzet ismertetése után Elter István a fordítás-tolmácsolás, illetve a lektorálás jövőjéről beszélt: a következő években várhatóan szabadabb lesz a piac, viszont elengedhetetlenül fontos, hogy szabályozása piac-konform eszközökkel történjék. A tervezet szerint a majdani hiteles fordítást végző vállalkozások megalapításához más szakmákhoz hasonlóan meghatározott engedélyezési kritériumokat kell támasztani, melyben óriási szerepet szánunk a képesítésnek. Erről a tervezetről várhatóan még idén tárgyalnak. A kérdés továbbra is az, miként lehet egyszerre szabályozni és liberalizálni is a folyamatot. Ebben a Kamara szerepe rendkívül fontos. A Fordító és Tolmács Szakmai Osztály tízéves múltja azt is igazolni látszik, hogy a Kamarának nemcsak a kontároktól kell védenie a szakmát, hanem a külföldi piac versenyétől is, illetve támogatnia kell a magyar fordítókat, hogy ne szoruljanak ki a fordítói piacról.

Elter István megnyitója után Klaudy Kinga, az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Központja nevében mondott köszöntő szavakat a konferencia résztvevőinek. *Hogyan áll a fordítói mesterszak indítása* című előadásában elmondta, hogy a fordító- és tolmácsképzés, valamint a piac között szoros kapcsolatnak kell lennie. Eddig a nyelvszakos hallgatók ötéves egyetemi szintű képzés után vettek részt fordító- tolmácsképzésben. Ez a helyzet a közeljövőben megváltozik. A bolognai folyamat előírja a háromszintű képzést a felsőoktatásban: három év alapképzés (BA), két év mesterképzés (MA), majd három év doktori képzés (PhD). A fordító és tolmácsképzés Magyarországon a mesterképzés szintjén folyik majd, alapképzést szándékuk szerint a német és a spanyol gyakorlattal ellentétben nem indítanak. Ily módon a szakfordító- és tolmácsképzésre a nyelvszakos hallgatók mellett az alapképzésből kikerülő orvosok, mérnökök, kutatók is jelentkezhetnek majd, és szakmailag is jól képzett szakemberek lehetnek tolmácsok és fordítók. 2005 márciusában megalakult a Bölcsész Dékáni Kollégium Fordító- és Tolmácsképzési Szakbizottsága, amely 11 intézmény részvételével kidolgozta a fordító és tolmács mesterképzés tervezetét. Ez azt jelzi, hogy sok egyetem szándékozik szakfordító- és tolmács mesterképzést indítani, így néhány éven belül tömegesen jelenhetnek meg a fordítók és tolmácsok a munkaerőpiacon. Jelenleg a fordítói és tolmácsigazolvány kiváltásának feltétele a szakirányú diploma megléte. A kérdés az, hogy mesterdiplomával milyen feltételek mellett tudják a végzetek kiváltani az igazolványt. Ehhez minisztériumok közötti egyeztetésekre lenne szükség. További kérdésként fogalmazódott meg, miként lehetne elérni, hogy a jelenlegi, Elter István által említett módosítási tervezetbe bevonják a mesterképzést.

A harmadik előadást G. Láng Zsuzsa tartotta *Értékelési módszerek az Európai Bizottságban* címmel. Előadásában az EPSO szakfordítók számára tartott felvételi vizsgájának menetét, értékelési szempontjait mutatta be, illetve arról beszélt, hogy a Brüsszelben alkalmazott értékelési szempontokból mit lehetne a hazai értékelésben is alkalmazni, milyen tanulságokkal szolgál az országos szakfordítói vizsgák számára. Véleménye szerint a gyakorlott értékelő intuíció útján már az első néhány mondat elolvasása után képes megítélni, hogy a jelölt alkalmas-e szakfordítónak, viszont az értékelésben elengedhetetlenül fontosak az objektív szempontok. Az ismertetett rendszerben a fordítások értékelése két menetben történik: az értékelő elsőként végigolvassa a célnyelvi szöveget, hogy összbenyó-

mást alakítson ki róla, majd egybeveti a fordítást az eredetivel, a lapszélen jelölve a hibákat, és a hibák súlyosságának megfelelően vonja le a pontokat, a kiválóan fordított bekezdésekre pedig plusz pontot is adhat.

Előadása második részében G. Láng Zsuzsa a fordítandó szöveg kiválasztásának az országos szakfordító vizsgán alkalmazott szempontjairól beszélt. Elmondta, hogy az általános témájú fordítási részhez olyan szövegeket érdemes választani, amelyek egy gyakorlott fordító számára előzetes felkészülés nélkül is értelmezhetők és lefordíthatók. A szakmai szövegek fordításakor a vizsgáztatók rendszerint olyan szövegeket választanak, melyeket szakemberek írtak szakembereknek, és amelyekről feltételezhető, hogy a szóban forgó szakterületen jártos fordító képes azokat a megadott időkeretben és a rendelkezésre álló papír alapú segédeszközök igénybevételével, a műfaj követelményeinek megfelelően lefordítani. Az előadás utolsó részében G. Láng Zsuzsa konkrét példákat mutatott be arra, hogy milyen szövegeket kell lefordítaniuk a jelölteknek az EPSO fordító versenyvizsgán, kiemelve a szövegek jellemző buktatóit és problematikus pontjait.

A következőkben Várnai Judit Szilvia tartott előadást *A fordítóképzős hallgatók dolgozatainak javítása vs. lektorálás a fordítási piacon* címmel. Elmondta, hogy mivel a szakfordítóképzés során a javítás sokszor nincs összhangban a mindennapos szakfordítói munka értékelésével a piacon, így a fordítóképzés nem ad garanciát arra, hogy a fordító majd az életben is megállja a helyét. Előadásában összehasonlította a különböző fordítóképző intézetek munkáját, hallgatói összetételét és az értékelési szempontokat. Jelentős különbségnek tartotta, hogy Budapesten nagyobb arányban jelentkeznek a képzésre nem nyelvszakot végzettek, illetve fordítói tapasztattal rendelkező jelöltek, míg Szegeden például alig jelentkeznek nem nyelvszakosok, és többségük fiatalon, közvetlenül az egyetem elvégzése után próbálkozik. Ezért az elbírálás is eltér az intézmények között. A képzés után a piacon sokkal tapasztalatlanabbak bizonyulnak a hallgatókból lett fordítók, mint azok, akik eleve fordítóként jelentkeztek a képzésre. A lektorálás tekintetében a fordítói vizsgán a lektorálásnak nagy szerep jut, mely jellegét tekintve általában kézzel történik, míg a piacon az elektronikus lektorálás a bevett módszer.

Az előadó szakfordítóképzés oktatásán túl nagy tapasztattal rendelkezik a mindennapi lektorálási feladatokban. A fordítási piacon egyszerre szerencsésnek és akadályozó tényezőnek tartja a fordítómemóriákat és szöszedeteket, melyeket a megrendelők esetlegesen megadnak egy-egy fordítás kapcsán. Kiemelte, hogy a lektor felelőssége a piaci világban sokkal nagyobb, mint a képzésben, és a megrendelői érdekek is nagymértékben befolyásolják a lektori munkát. Szélsőséges esetben az is előfordulhat, hogy egy kijavított hibás szerkezet, vagy a lektor személyes, szubjektív választásán alapuló döntés miatt esetleg nem fizet a megrendelő. Összegezve elmondható, hogy többnyire segítséget jelentenek, de nyelvi hibák, illetve nem megfelelő szóösszetételek esetén akadályozhatják is a lektorálást a megrendelő által kiadott segédanyagok. Előadását terminológusként, az általa összegyűjtött jogi szaknyelvi fordítási, helyesírási és formai problémák jegyzékével zárta.

A következő előadást Sermann Eszter tartotta *Értékelés a szegedi fordítóképzésben* címmel. A Szegedi Tudományegyetem Idegennyelvi Központjában folyó különböző szakfordítóképző programok bemutatása után egy általa végzett kérdőíves felmérés eredményeit ismertette. A kérdőívben három fő kérdéscsoport szerepelt: oktatási módszerek, a hallgatók motivációs irányultságának felmérése, illetve az értékelés. A válaszadók a Központ szakfordító képzéseiben részt vevő oktatók voltak. Az előadó néhány mintadolgozat segítségével bemutatta a szakfordítóképzésben alkalmazott különböző értékelési módszereket, és rámutatott arra, hogy a képzésben nincs egységes javítási és értékelési rendszer. A kérdőívek tanúsága szerint elmondható, hogy az oktatók sokéves tapasztalattal rendelkeznek a szakfordítóképzésben, körültekintően, lehetőség szerint a hallgatókkal együttműködve választják ki a fordítandó szövegeket, tájékozottak a hallgatók motivációs irányultsága felől, az értékelésben pedig gondot fordítanak a rendszeres visszajelzésre, viszont mindemellett fontos volna az egységes szempontrendszer kialakítása az értékelésben.

Utolsóként Zsembery Eszter előadását hallgathatták meg a konferencia résztvevői *A számítógépen készített fordítások géppel támogatott értékelése* címmel. Az előadó egy új, általa elgondolt Translate Tudor nevű számítógépes programot mutatott be, illetve ismertette a program kísérleti alkalmazának fázisait. A fordítás géppel támogatása véleménye szerint azért fontos, mert a célnyelvi szövegek ezáltal szerkeszthetőek lesznek, a szerkesztett szöveg jól áttekinthetővé válik, valamint az oktató/értékelő betekinthez a fordítás folyamatába, mellyel lehetősége nyílik arra, hogy a szummatív értékelésen túl az adott nyelvi, stilisztikai vagy egyéb problémákra is fény derüljön. Az új programot biológus és vegyész hallgatók körében próbálta ki angol-magyar nyelvpárban. A hallgatók a zárthelyi dolgozatot otthon írták meg számítógéppel, miután az Idegennyelvi Központ honlapjáról letöltötték a fordítandó szöveget, melynek témáját előzetesen feldolgozták. A letöltéstől számítva egy óra állt a rendelkezésükre, és bármilyen segédeszközt igénybe vehettek (nyomtatott szótárak, internetes szótárak, honlapok), majd a célnyelvi szöveget visszaküdték az oktatónak, aki a program segítségével értékelte a fordításokat.

A program kísérleti alkalmazása pozitív eredményt hozott, mivel az összpontszám szignifikánsan magasabb volt, mint a zárthelyi módon történt fordítás esetében, gördülékenyebb, tudatosabb szak-, illetve általános nyelvi megoldások születtek, sikeresebbnek bizonyult a fordítói olvasás. Az előadó hangsúlyozta, hogy további vizsgálatokra van szükség annak igazolására, hogy a számítógéppel támogatott szakfordító óra szerves részét kell hogy képezze a szakfordítóképzésnek. Végül az előadó összegezte, melyek azok a kérdések, amelyek mentén a program továbbfejlesztését tervezi.

A délutáni ülés után a társaság ellátogatott a falu határában található 337 méter magas Hegyestűhöz, a Balaton-felvidék egyik legérdekesebb geológiai látványosságához, majd ott informális keretek között egyeztettek a résztvevők és az előadók gondolataikat és véleményüket. A program este borkóstolással zárult.